

«Kenozą» w Bogu?
Myśl Hansa Ursa von Balthasara stanowiąca rdzeń
drugiej części jego trylogii «Theodramatik»

Streszczenie:

Hans Urs von Balthasar na różne sposoby próbował opisać nieskończoną tajemnicę trynitarnego Boga, wykraczającą ponad pułap ludzkiego rozumienia. Taką próbę podejmuje też on w ramach «*Theodramatik*», stanowiącej drugą część jego wielkiego trylogicznego dzieła. Wyjątkową szansę przybliżenia się do misterium życia Boga w Trójcy Świętej jedyne i tego wszystkiego, co się w nim wydarza, dostrzega Balthasar w refleksji nad obecną w życiu trynitarnego Boga «*kenozą*». U podstaw chrystodramatu posuwa się on do mówienia o swoiście rozumianej «*kenozie*» trynitarnego Boga. Jeśli jednak Balthasar podejmuje się tego typu refleksji, czyni to mając na uwadze obowiązującą, szczególnie w tym wypadku, zasadę analogii, uwzględniającą nieskończoną inność misterium Boga w stosunku do wszystkiego co stworzone. Należy, jego zdaniem, bezwzględnie wykluczyć w Bogu jakiegokolwiek doświadczenie kenozy w sensie uniżenia i cierpienia, ogołocenia i wyniszczenia, widzianych w kategoriach tego świata. Nasza refleksja rozwinie się w czterech odstępach. Wychodząc od tajemnicy zrodzenia Syna z Ojca (p.1), Balthasar zagłębi się w tajemnicę stworzenia (p.2), by skoncentrować się na zawarciu przymierza ze stworzonym człowiekiem, uwzględniając tajemnicę ludzkiego grzechu (p.3), by wreszcie odważyć się mówić o «trzeciej kenozie» Boga we wcieleniu, aż po śmierć na krzyżu (p.4).

Słowa kluczowe: „*Theodramatik*”; pierwsza kenoza trynitarnego Boga: zrodzenie Syna z Ojca; druga kenoza: wolność stworzeń i przymierze ze stworzonym, grzesznym człowiekiem; trzecia kenoza Boga: wcielenie aż po śmierć na krzyżu.

Bp Henryk WEJMAN

Studia Gnesnensia
Tom XXXIII (2019) 17–30

Potrzeba przemian w duchowym stylu bycia kapłanów
jako odpowiedź na współczesne wyzwania

Streszczenie

Celem niniejszego artykułu jest zaprezentowanie form bycia kapłana wobec wyzwań, jakie niesie współczesna rzeczywistość. Tak określony cel wyznaczył tok refleksji. Pierwszym jej krokiem było opisanie owej rzeczywistości i wyłonienie wiodących w niej tendencji, które stają się zarazem wyzwaniami. Należą do nich: sekularyzm, subiektywizacja wiary i wartości moralnych oraz skrajny indywidualizm i reifikowanie osoby ludzkiej. Efektem refleksji w tym zakresie było ukazanie postaw kapłanów jako odpowiedzi na te wyzwania (drugi krok w analizach). Na każde z wyzwań najważniejszą odpowiedzią ze strony kapłanów będzie, odpowiednio, głębsze przyłgnięcie do Chrystusa, zwiększenie gorliwości w głoszeniu orędzia zbawczego Chrystusa i solidarność z każdym człowiekiem, wyrażająca się w udzielaniu mu wsparcia w każdej jego potrzebie.

Słowa kluczowe: przyjmowanie wyzwania, kapłaństwo, duchowość kapłańska, przemiana duchowa.

Sens podwójnego wymiaru epiklezy eucharystycznej

Streszczenie

Ukazanie podwójnego wymiaru epiklezy eucharystycznej w nieco szerszym kontekście teologicznym stwarza przestrzeń do pogłębionej refleksji nad tajemnicą Eucharystii. Epikleza ściśle łączy się z każdą celebracją i stanowi element dynamiczny wydarzenia sakramentalnego, który w sposób szczególnie przenika zgromadzenie i przygotowuje je na przyjęcie świętych darów. Dlatego w Kościele bardzo ważne znaczenie odgrywa właściwy stosunek do epiklezy, czyli uznanie jej niezastąpionej funkcji podczas sprawowania liturgii, dzięki której dokonuje się umocnienie wiary wszystkich w prawdziwość podwójnego uświęcenia. Jedynie pokorne wyznanie działania mocy Ducha Świętego przy zanoszeniu darów Bogu czyni nas godnymi udziału w misterium Kościoła.

Słowa kluczowe: Epikleza, Eucharystia, Duch Święty, komunია, przemiana.

NOVA ET VETERA.

Uwagi o poszukiwaniach kształtu etyki chrześcijańskiej przez polskich myślicieli w 100-lecie odzyskania niepodległości

Streszczenie

Artykuł podkreśla występowanie napięcia w etyce pomiędzy tym, co dawne, stare, posiadające patynę klasycyzmu a tym, co nowe, oryginalne, ale nieposiadające jeszcze legitymizacji w tradycji, jeszcze niepewne w swym ugruntowaniu. Klasyczne dzieła etyczne, teksty dla etyki ważkie i ważne, utrwalone przekonania moralne z jednej strony, a nowe ujęcia problematyki moralnej, nowe wyzwania stojące przed człowiekiem z drugiej. Jak pogodzić „stare” tworzące w jakiejś mierze tożsamość etyki z „nowym” wyrastającym z szeroko pojętych wyzwań czasów aktualnych? Jak radziła sobie i radzi etyka chrześcijańska w tej perspektywie *nova et vetera*? W jaki sposób stara się zachować własną tożsamość, odwołując się do czcigodnych tekstów przeszłości, a jednocześnie otwierając się na nowe perspektywy myśli etycznej i nowe wyzwania, które niesie rozwój cywilizacyjno-społeczny? Stawiamy te pytania w odniesieniu do polskiej etyki chrześcijańskiej ostatniego stulecia w duchu spojrzenia syntetycznego i nastawionego na uchwycenie tego, co oryginalne i naukowo istotne. Wszak świętowana w obecnym czasie setna rocznica odzyskania niepodległości i budowania struktur II RP stanowi ku tej refleksji dobrą okazję.

Słowa kluczowe: etyka chrześcijańska, tradycja, zmiana, tożsamość.

„*Ut mens nostra concordet voci nostrae*” Geneza formuły i jej pierwotne treści teologiczno-duchowe

Streszczenie

Formuła: *Ut mens nostra concordet voci nostrae* w *Regule* św. Benedykta zamyka jej ważną i długą część poświęconą oficjum. Benedykt szuka zgodności między duszą i głosem. Do głosu należy dostosować duszę – dusza ma być zgodna z głosem, autentycznie wyrażając się w nim. Głos odtwarza to, co mówi psalm, i to, co mówi psalm, stanowi wzór, do którego ma dostosować się dusza. W niniejszym opracowaniu została podjęta kwestia genezy formuły Benedykta w pismach starochrześcijańskich autorów: Jana Kasjana, Augustyna, Bazylego Wielkiego i Atanazego. Wszyscy ci autorzy prezentują podobne podejście do oficjum, a zwłaszcza do śpiewu psalmów, jak Benedykt. W swoich pismach podejmują kwestię jak najbardziej duchowego uczestniczenia w sprawowaniu oficjum. Omawiając pisma wspomnianych autorów, zostały wydobyte główne treści teologiczno-duchowe, które podkreślają w swoich pouczeniach dotyczących modlitwy. „Złotą nicią” podjętych w starożytności poszukiwań jest dążenie do zharmonizowania tego, co zewnętrzne w oficjum, czyli słowo i głos, z tym, co wewnętrzne, czyli dusza i serce. Spójne połączenie tych dwóch wymiarów oficjum określa autentyczność modlitwy chrześcijańskiej, zarówno prywatnej, jak i publicznej. Św. Benedykt wyrósł z tego starożytnego doświadczenia i dokonał w *Regule* jego szczęśliwej kodyfikacji.

Słowa kluczowe: oficjum, psalmy, modlitwa, św. Benedykt, Reguła.

Maryja – antidotum na kulturę tymczasowości w życiu wiary

Streszczenie

Przeżywamy współcześnie kryzys wartości do niedawna uznawanych za niezbywalne. Staliśmy się m.in. ofiarami kultury tymczasowości. Żyjemy w „kulturze fragmentów, tego, co prowizoryczne”. Również w życiu chrześcijańskim wielu zaczyna ulegać temu, co tymczasowe i natychmiastowe. Aby nie utracić chrześcijańskiej tożsamości, spoglądamy na Maryję. Jest Ona „podręcznikiem wartości”, „listem”, w którym Bóg napisał, kim człowiek powinien być, a raczej stawać się. Z tego też względu Maryja jest dla chrześcijan repozytorium wartości – również wierności i konsekwencji w życiu wiary. Proponowany przeze mnie artykuł posiada trzy zasadnicze punkty. Pierwszy naświetla główne źródła współczesnej kultury tymczasowości: relatywizm praktyczny, nadrzędność zasad gospodarczych nad zasadami moralnymi, logika światowości, mnożące się antyświadcstwa, które utrudniają dochowanie wierności w wierze i powołaniu. Drugi ukazuje podstawowe wymiary wierności Maryi: 1) poszukiwanie: wiara świadoma, poszukująca zrozumienia; 2) akceptacja: zawierzenie i posłuszeństwo Bogu; 3) konsekwencja: realizowanie woli Bożej w praktyce codziennego życia; 4) wytrwanie: wierność na całe życie. Trzeci rozdział przedstawia Maryję jako nauczycielkę wierności i wytrwałości. Uczy nas Ona dokonywania w życiu dobrych i ostatecznych wyborów. Przekonuje, aby się nie bać zobowiązań na całe życie. Chodzi ostatecznie, abyśmy byli mocni w wierze, stali w nadziei i wytrwali w miłości.

Słowa kluczowe: Maryja, kultura tymczasowości, życie wiary, wytrwałość, wierność.

Tajemnica człowieka w świetle Trójcy Świętej według Kallistosa Ware'a

Streszczenie

Metropolita Kallistos Ware należy niewątpliwie do najważniejszych współczesnych, żyjących, teologów prawosławnych. Jego osobista droga wiary, znajomość skarbów myśli chrześcijańskiego Wschodu i Zachodu oraz doświadczenie pastoralne czynią go niezwykle ważnym i ciekawym świadkiem obecności Prawosławia we współczesnym świecie. Spośród różnorodnych tematów, podejmowanych przez niego w książkach, artykułach czy duchowych konferencjach, do najczęstszych należy tajemnica człowieka. W tekstach tych znajdujemy świadectwo głęboko biblijnej i patrystycznej antropologii chrześcijańskiej. Jest to wizja człowieka stworzonego na obraz Boga, który nie jest samotnikiem, ale wspólnotą miłujących się Osób. Jest komunią osób, które nie istnieją same dla siebie, ale we wzajemnym przenikaniu się w miłości. Człowiek jako osoba może urzeczywistniać się jedynie w podobny sposób, poprzez miłość, która jest udzielaniem się, ekstatycznym wychodzeniem ku drugiemu, miłość, która jest ofiarą i kenotyczna. Być umiłowanym i miłować w taki sposób Boga oraz bliźniego oznaczać mieć życie wieczne (por. Łk 10,25-28).

Słowa kluczowe: Kallistos Ware, Trójca Święta, antropologia teologiczna.

Protologia *Homerocontonów* – w poszukiwaniu natury pierwotnej winy

Streszczenie

Artykuł stanowi próbę odpowiedzi na pytanie o naturę i konsekwencje pierwotnej winy, którą dają *Homerocontony*. Składa się z dwóch części: w pierwszej prezentowane jest rozumienie pierwotnej winy i jej skutków w greckiej literaturze przedchrześcijańskiej wraz z odniesieniem do Biblii, w drugiej natomiast ta sama tematyka ukazana jest w *Homerocontonach*, utworach poetyckich obficie czerpiących zarówno z tradycji chrześcijańskiej, jak i mitologii obecnej na kartach *Iliady* i *Odysei*. *Homerocontony* są przykładem poetyckiej teologii, która koncentruje się bardziej na łasce odkupienia niż na ludzkim grzechu.

Słowa kluczowe: *Homerocontony*, stan pierwotny, pierwotna wina, poematy homeryckie.

Kardynała Roberta Saraha interpretacja reformy liturgii

Streszczenie

Artykuł podejmuje wciąż aktualny temat liturgii i reformy liturgicznej przeprowadzonej po Soborze Watykańskim II. Punktem wyjścia jest postawa Marcina Lutra, który uznał, że doktryna o usprawiedliwieniu przez wiarę może dotrzeć do szerokich rzesz najłatwiej poprzez liturgię, zgodnie z zasadą *lex orandi – lex credendi*. W tym celu odrzucił katolickie rozumienie sakramentów i ułożył własne teksty liturgiczne, które zostały nazwane „niemiecką Mszą”. Benedykt XVI, jeszcze przed wyborem na Stolicę Apostolską, często odnosił się do poglądów Marcina Lutra i innych przywódców protestanckiej reformacji, polemizując z nimi i wyjaśniając znaczenie i aktualność odrzuconych przez nich rytów i prawd wiary. Joseph Ratzinger/Benedykt XVI traktował protestanckie poglądy jako dobry kontrapunkt dla katolickiej teologii Mszy św., której poświęcił wiele stron w swej twórczości teologicznej. Po Soborze Watykańskim II Ratzinger często ubolewał nad wypaczeniami w sprawowaniu sakramentów, szczególnie Eucharystii i zachęcał do właściwego zrozumienia intencji ojców soborowych. Kontynuatorem jego troski o piękno i prawdę w liturgii jest kard. Robert Sarah, od 2014 Prefekt Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. Gwinejski purpurat, podobnie jak papież – emeryt uważa, że wciąż jeszcze potrzebujemy właściwego zrozumienia i wprowadzenia w życie założeń reformy liturgicznej przedstawionych w soborowej konstytucji o liturgii *Sacrosanctum Concilium*. Jest on zdania, że zwyczajna i nadzwyczajna forma rytu rzymskiego powinna przekształcić się w jedną formę, w której znalazłyby się najlepsze elementy z obu rytów.

Słowa kluczowe: liturgia, kard. Robert Sarah, Joseph Ratzinger, Benedykt XVI, *Sacrosanctum Concilium*, *Summorum Pontificum*.

Władza i posłanie jako istotne elementy sakramentu święceń w kontekście dialogu z anglikanami

Streszczenie

Sakramenty ustanowione przez Chrystusa są znakami Jego łaski, która skutecznie pozwala ludziom wejść w rzeczywistość zbawienia. Dwa sakramenty: Eucharystia i kapłaństwo są ze sobą ściśle powiązane i przez wieki ten związek podkreślano jako kluczowy dla zrozumienia istoty sakramentu *ordo*. Teologia po Soborze Watykańskim II zmieniła nieco to rozumienie, odwołując się do wybrania i posłania samego Chrystusa, najwyższego kapłana. Każdy kapłan jest konsekrowany i posłany, aby głosić słowo Boże i udzielać łaski Bożej. Niniejszy artykuł przypomina obie tradycje, aby móc ukazać możliwą płaszczyznę dialogu ze wspólnotą anglikańską w dziedzinie rozumienia sakramentu święceń.

Słowa kluczowe: sakramenty, święcenia, Kościół, władza duchowa, posłanie, anglikanie.

Przyczynik do historii karmelitów *strictior observantia* w Markowicach w XVIII wieku

Streszczenie

Artykuł przedstawia spisy zakonników pełniących niektóre funkcje w klasztorze karmelitańskim w Markowicach w czasie jego przynależności do istniejącej w XVIII wieku prowincji wielkopolskiej karmelitów ściślejszej obserwacji. Bazę źródłową stanowią dwa rękopiśmienne zbiory akt kapituł i definitoriów (Archiwum OO. Karmelitów w Krakowie, *Decretale provinciae strictioris observantiae*, sygn. 168/397 oraz Archiwum Państwowe w Bydgoszczy, *Acta Capituli Provincialis Provinciae Maioris Poloniae (!) Sanctissimi Sacramenti...*, sygn. 6/430/59). Zasadniczo są to listy przełożonych – przeorów i podprzeorów, oraz innych zakonników podejmujących najważniejsze funkcje – kaznodziejów, promotorów bractw i tzw. socjuszy na kapituły prowincjalne. Wychodząc od tych spisów, skrótowo przedstawiono niektóre informacje o tych zakonnikach, jakie można wyciągnąć z samych omawianych akt, oraz innych studiów już istniejących. Do artykułu dołączono urzędowe spisy składu konwentu ustalane na kolejnych kapitułach w latach 1721-1799.

Słowa kluczowe: Markowice, klasztor, karmelici, Wielkopolska Prowincja Karmelitów, *strictior observantia*.

Justyna SPRUTTA, Dorota KOŁODZIEJCZYK

Studia Gnesnensia
Tom XXXIII (2019) 191–210

Beda Czcigodny – życie i twórczość Zarys historyczny

Streszczenie

Beda Czcigodny to mało znany w rodzimym piśmiennictwie uczonego, mimo iż jego zasługi dla rozwoju zachodniej cywilizacji kręgu łacińskiego są niepodważalne. Ten benedyktyn spędził życie, parając się nauką i twórczością w klasztorze w Jarrow. W jego bogatym dorobku znajdują się pisma chronologiczno-komputystyczne, dydaktyczne, egzegetyczne, historyczne, a także poezje, homilie i listy. Zasłynął zwłaszcza jako autor dziejów Kościoła angielskiego i to dzięki temu dziełu nazwany został „ojcem historiografii angielskiej”. Jego oblicze jako i mnicha, i uczonego przybliży również sztuka, której reprezentatywne dzieła, obrazujące ikonografię tego świętego, zostały także, jako dopełnienie głównego wątku, uwzględnione w niniejszym artykule.

Słowa kluczowe: Beda Czcigodny, Anglia, uczonego, dzieła naukowe, ikonografia.

Błogosławieni miłośnierni **– Mt 5,7 w interpretacji św. Tomasza z Akwinu**

Streszczenie

We Wstępie – aby rozwiązać błędne, ale rozpowszechnione mniemania o działalności uniwersyteckiej św. Tomasza z Akwinu, który nigdy nie wykładał swojej *Sumy Teologii*, lecz Pismo Święte, gdyż w jego czasach profesor teologii był *magister in Sacra Pagina*, czyli zajmował się właśnie egzegezą Pisma Świętego – Akwinata jest przedstawiony w zarysie jako egzegeta Pisma Świętego, ze szczególnym uwzględnieniem jego komentarza do Ewangelii św. Mateusza i słynnej *Catena aurea*, a w ostatnim punkcie do Psalmów. Tekst studium jest podzielony na cztery punkty: 1 – Kazanie na Górze; 2 – Co to jest błogosławieństwo?; 3 – Mt 5,7 w jego kontekście (także z uwzględnieniem Łk 6,36); 4 – Mt 5,7 w Komentarzu do *Psalmów* i do *Corpus Paulinum*. W swoich komentarzach tekstów świętych św. Tomasz zatrzymuje się na konkretnych słowach i przedstawia naukę odnoszącą się do danego słowa, jak np. sprawiedliwość, miłosierdzie, a stąd cnoty i przeciwne im wady; dlatego też te komentarze są wielotematyczne w różnych kluczach interpretacyjnych. Teksty komentarzy Akwinaty są konfrontowane ze współczesnymi komentarzami biblijnymi, co pozwala na zauważenie różnic w podejściu do tekstów świętych, a także dostrzec bogactwo myśli teologiczno-biblijnej i duchowej Doktora Anielskiego. Ta myśl jest nadal bardzo aktualna i pozwala na ciągle trwanie w nauce, moralności i duchowości Kościoła katolickiego.

Słowa kluczowe: Pismo Święte, egzegeza, błogosławieństwo, sprawiedliwość, miłosierdzie, cnoty, zbawienie.

Korespondencja obozowa jako „unikatowe” źródło historyczne obrazujące rzeczywistość obozową

Streszczenie

Listy pisane przez więźniów obozów koncentracyjnych są szczególnym źródłem historycznym, które ukazuje „codziennosc” życia obozowego. Były one konstruowane według jasnych i sztywnych zasad narzuconych przez władze obozowe. Regulamin korespondencji obozowej wyraźnie określał zarówno to, co mogło się znaleźć w liście, formę listu oraz częstotliwość pisania. Dla więźniów była to jedyna forma komunikowania się z bliskimi, potwierdzenie tego, że żyją, zaś dla każdego osadzonego wiadomości od rodziny były umocnieniem i siłą do codziennej walki o przetrwanie. Rygorystyczne reguły, jakie obowiązywały w przypadku korespondencji obozowej, oraz ciężkie kary za ich złamanie, nie powstrzymywały więźniów przed próbą mówienia prawdy, stąd wielokrotnie listy zawierały zaszyfrowane wiadomości, które należało właściwie odczytać i zinterpretować. Znając te zasady, współczesny czytelnik może łatwiej zrozumieć nie tylko treści zawarte w listach, ale i poznać rzeczywistość obozową ukazaną przez obozowych męczenników.

Słowa kluczowe: listy, więźni, obóz koncentracyjny, męczeństwo, źródło historyczne.